

Pozorišna kritika – „Filomena Marturano“: Hedonistička igra za pune sale

Piše Maja Mrđenović

Komična melodrama „Filomena Marturano“ italijanskog glumca, reditelja i pisca Eduarda de Filippea iz današnje perspektive lagana je vodviljska priča o braku i ljubavi. Ipak, dramska priča o bivšoj prostitutki, koja lukavstvom namami svog dugogodišnjeg uglednog ljubavnika i zaštitnika u brak, da bi svojim zatajenim vanbračnim sinovima obezbijedila njegovo prezime i građanski ugled, u okruženju posfašističke, patrijahalnog i katoličkim normama opterećene Italije (komad je napisan 1946. godine), nosila je i ozbiljnija značenja. Komad je tada otvarao društveno relevantna pitanja o potrebi ženske emancipacije, jednakog tretiranja bračne i vanbračne djece, te osim melodramatske ljubavne i porodične priče, predstavljao i realističan konflikt između represivne države oličene u zakonima, i prava „malog čovjeka“, žrtve različitih socijalnih bijeda, da se bori za individualnu pravdu.

Međutim, kontekst današnjice je bitno drugačiji, i porodični problemi koje saosjećajno i sa toplinom prikazuje de Filippo, nisu problemi porodice danas, osim u eskapističkim televizijskim sapunicama (motivi preobražene bludnice, nepriznate djece nepoznatog porijekla, podmukle zavodnice, odane posluge i sl.). U postavci reditelja Jagoša Markovića (produkcija Centar za kulturu Tivat i Gradsko pozorište Podgorica) dosljedno i sveobuhvatno podcrtan je melodramatski zaplet, odnosno prenaplašen emotivni i sentimentalni sloj komada, bez ironijskog odmaka ili pokušaja povezivanja i komuniciranja sa društvenom aktuelnošću. Određeni, mada smisaono upitan pokušaj lokalizacije ogleđa se u gotovo parodično prenaplašenom crnogorskom naglasku, kojim govore svi glumci, uz zadržane italijanizme, pa i cijele rečenice na italijanskom, čime se vjerovatno željelo aludirati na univerzalnost mediteranskog duha. Međutim, svođenje „mediteranskog duha“ na pojednostavljene stereotipe prisutne u ovoj, ali i mnogim drugim predstavama reditelja Markovića, poput krajnje impulsivnosti likova koja se gotovo graniči sa neuračunjivošću (npr. scene u kojima Filomena i Domenico iz žestoke svađe i fizičkih obračuna prelaze u ljubavničke odnose, tuča sinova koji se nikad prije nijesu vidjeli zbog lijepe služavke, strasni poljupci jednog od njih i te iste služavke nakon nepunih par minuta poznanstva, i sl.), obavezne dugotrajne scene u kojoj svi likovi ekstatično plešu i sveopšteg anahrono povišenog tona u govoru, gestama i postupcima prilično je problematično.

Prenaplašenost

U formalno-stilskom pogledu, predstava je preopterećena težnjom ka spoljašnjoj atraktivnosti i dopadljivosti, efektima koji naginju sladunjavosti i kiču, poput duge scene u kojoj kiša pada na samo u trenutku preobraćenog i sumornog glavnog junaka, jednako preduge scene završnog veselja, predugih pauza praćenih muzičkim elementima i sl. Realistična scenografija (scenografiju i izbor muzike potpisuje reditelj) koja predstavlja baštu namijenjenu dokolici i uživanju, sa vratima u dubini koja vode u unutrašnjost upotrebljiva je i služi svrsi, kao i elegantni kostimi Dragane Ognjenović, koji malo aludiraju na period, malo na karaktere likova, ali bez posebne znakovitosti i upečatljivosti. Muzičku podlogu čini nekoliko ponavljajućih melodija koje pojačavaju atmosfere – nostalgično-sjetna za prizivanja prošlosti, strastvena za likovanje i veselje, te meditativna za unutrašnja preživljavanja.

Odlična gluma

Glumački nastup predstavlja najbolji element postavke, jer iako su i ovdje, u skladu sa opštim tonom predstave, mjestimično prisutni prenaplašeni i površinski gestovi, takođe su u pojedinačnim karakterizacijama i građenju međusobnih odnosa postignute i dragocjene nijanse svedenosti, životnosti, te istinske tragike i komike. Anita Mančić slojevito je oblikovala naslovnu junakinju, sa nevjerovatnim nagonom za preživljavanjem, plemenitu u radosnoj vitalnosti, uvjerljivo varirajući od komične prenaplašenosti, do prigušenijeg realizma, pa i istinske tragičnosti. Na sličan način slojevitost lika Filomenine služavke i povjerenice Rozalije postiže Jelisaveta Seka Sablić. Branimir Popović, dosta uspješno balansirajući na granici karikaturalnosti i realističnih tonova, oblikovao je lik bogatog i uglednog hedoniste Domenika, koji burno proživljava krizu srednjih godina i promjenu identiteta koju ona nosi. Kao i lik Rozalije, i lik Domenikovog sobara Alfreda dat je u nešto stišanim, prigušenijem, efektnijem maniru nego što su likovi glavnih junaka, koji povremeno prelaze u spoljašnje, neumjerene glumačke geste. Radi toga, i odnos između sluga, od kojih svako lojalno stoji uz svoga gospodara, zbog čega je između njih netrpeljivost, ali i dubinska prijateljska solidarnost, prikazan je unekoliko prirodnije nego toplo-hladni ljubavni odnos protagonista. Marija Bergam pomalo lutkasto stvorila je lik Domenikove mlade ljubavnice Diane, Andrea Mugoša nepretenciozno je nastupila kao ljepuška sobarica Lučija, a Simo Trebješanin kao ukočeni i rigidni advokat Noćela. Emir Čatović, Božidar Zuber i Momčilo Otašević jarkim bojama oživjeli su likove Filomeninih sinova, uz vrcasta i dopadljiva komična pretjerivanja.

Zabava bez stava

Pozorište koje želi da služi isključivo lakoj, prijatnoj zabavi, i odbija da zauzima stav prema društvenoj stvarnosti u kojoj nastaje, iako nije nužno problematično po sebi, problematično je u uslovima crnogorske društvene, nagrizene najrazličitijim problemima, i pozorišne realnosti, u kojoj je mogućnost za nove produkcije veoma smanjena. U takvim okolnostima, uz uvažavanje želje da predstava „puni sale“, potrebno je pronalaziti načine da se to dešava na tematski i umjetnički relevantnije načine, a ne da svrhu ispunjava samo komercijalnim uspjehom, koji je u slučaju „Filomene Marturano“ nesumnjiv.